

nekaj tako tragičnega, in v njegovem izrazu, s katerim je to njeno tragiko objel, nekaj tako silnega, da ga je premeril v tem pri nas samo še Cankar. «Duma» pa je pesnitev, ki je ni zaključil z vero in odgovorom, temveč z vprašanjem. Šele v pesmih, ki so nastale po «Samogovorih», se je izkristaliziralo v njem spoznanje našega vstajenja. In spet je značilno, da mu je nacionalno vstajenje istovetno s socialnim odrešenjem (kakor n. pr. pri Bezruču), da sta prav njegovi zadnji dve socialni pesnitvi, «Na Jurjevo osemnajstega» in «Kovaška» v «Zarjah Vidovih», odgovor, odgovor trdnega spoznanja in optimizma na obup, s katerim se je vpraševal o usodi svojega rodu v zaključnih strofah «Dume». Župančičeva socialna lirika kvantitativno ne dosega ostale njegove lirike, toda če jo prekaša kvalitativno in ji je kvalitativno malo primere tudi pri drugih narodih, ni to v najmanjši meri iz tega vzroka, ker je vzrasla iz življenja vsega naroda, iz sinteze njegovega trpljenja in pričakovanja.

KNJIŽEVNA POROČILA

Država. Dr. Leonid Pitamic, profesor državnega prava na univerzi v Ljubljani. 1927. Založila družba sv. Mohorja. Izdano kot prva knjiga znanstvene knjižnice. II + 480 str.

Pitamic sam omenja v uvodu, da so se z državo kot posebno vrsto človeških družb ukvarjali največji misleci vseh časov, in ugotavlja, da navzlic temu iz vseh teh razglabljanj ni dozorelo do danes enotno pojmovanje države. Razlog za to so na eni strani spremembe države same, na drugi strani pa sestavljeni pojem države in analitična smer moderne znanosti. To so objektivni razlogi, ki leže v predmetu. So pa po mojem mnenju tudi subjektivni razlogi v pisateljih, ki so večkrat iskali in našli v državi to, kar je odgovarjalo njih političnemu prepričanju in svetovnemu nazoru.

Da pa se je moderno državoslovje navzlic tako akcentuirano politiziranemu mišljenju našega časa znalo izogniti vsem tako zvanim metajuridičnim vidikom in gleda na državo samo z imanentnih vidikov, je dokaz ravno Pitamicova knjiga.

Ta knjiga je zrel plod stupendnega znanja in obvladanja vseh državoslovnih problemov, predvsem pa rezultat samostojnega razmišljanja in pretehtavanja vsakega vprašanja, in sicer izolirano in v celotnem sistemu. Zato ni tistih nelogičnosti, ki so skoro zveste spremljevalke takih del, zlasti pri zaključkih, in se izražajo v vseh mogočih izjemah: tako je zapisal Kelsen v svojih «glavnih problemih», kjer je hotel biti samo čist jurist, pa je vendar videl, da razglša uprava zakone parlamenta — in zakonodajno delo po takratnem njegovem dokazovanju ni spadalo v pravni pojem države, ampak v socijološki družbe — na str. 429. to-le: «In den beiden Verhältnissen, in denen die Publikation einerseits zum Publikationsgesetze, andererseits zu dem durch sie selbst erst zu perfektionierenden Gesetze steht, spiegelt sich die Doppelnatur dieses juristisch überaus schwierig zu erfassenden Aktes.» Takih samonegacij

pri Pitamicu ni. To tudi zaradi tega ne, ker ni hotel biti za vsako ceno originalen, ampak stvaren, zato tudi ne debatira z nasprotnikom, da bi pobijal njegovo mnenje, ampak da bi se vprašanje razjasnilo. Njegovo izražanje je jasno in nedvoumno, ker ve, koliko sporov je nastalo in se končalo brezplodno, ker so se ljudje oklepali besed in pozabljali na stvar. Pri vsej konciznosti pa piše tako preprosto o problemih, kakor je n. pr. suverenost, da mu lahko sledi vsak človek z zdravim razumom. Kdor je bral kdaj n. pr. Sandra, bo znal to ceniti. In pri tem obdelava vsako vprašanje genetično, v zgodovinskem razvoju, kaže bistvo v razlikah posameznih naziranj in skupne točke. Najprej pokaže bistvene znake države, analizira suverenost, navaja teorije o postanku države in svoje mnenje o tem ter obrazloži preprosto in vendar znanstveno izčrpno zamotani pojem juridične osebnosti države. Nato preide na državne oblike in očrta v lapidarnih stavkih posamezne tipe od primitivne despotije do kompliciranega Britskega imperija. Zlasti poglavja o zvezni državi in sodržavju so tako pregledno in vendar pri tem do vseh podrobnosti obdelana, da bi jih danes zaman iskali v kaki knjigi. Sledijo poglavja o ustavi, nje postanku in bistvu, o pomenu in zgodovini temeljnih, človeških in državljanskih pravic, o suspenziji teh pravic ter o državljanstvu. Nato objasni bistvo zakona, finančni zakon in proračun ter pokaže na razliko med uredbo, naredbo in zasilno uredbo. Potem obravnava položaj načelnika države, njegovo postavitev, prestolonasledstvo, regentstvo in zastopništvo. Sledi razvoj parlamentarizma, zlasti v Angliji, dvodomni sistem in njega naloge, volivci, vsi, včasih zelo komplicirani, načini volitev, značaj volivne pravice, parlament in njega poslovanje, pravice njegovih članov, državna uprava, samouprava, sodstvo. Zadnji del knjige se peča z razmerjem države do meddržavnega prava in razmerjem države do nedržavnih organizacij, zlasti cerkve.

Že iz tega skiciranega pregleda je razvidno, kaj vse vsebuje ta še ne 500 strani obsegajoča, konkretno, kondenzirano pisana knjiga, ki včasih s par besedami podaja cele razprave.

O posameznostih bi se dalo debatirati. Pitamic govori n. pr. na str. 7., da je prisilna izvršba garancija pravnih pravil, na str. 8. pa pravi: «Zakaj če se pravna pravila ne bi mogla izvrševati niti s silo...» Temu mnenju se v tej stilizaciji ne bi mogel pridružiti. Kajti če se ne oziramo na izjeme, kot je eksekutivni zapor zaradi siljenja k izvršitvi nenadomestljivega dejanja, ki ima lahko pozitiven ali pa tudi negativen uspeh, se pravo v obče ne dá izsiliti. Kdor je kradel ali ni izpolnil obveznosti, ga zapró ali eksekvirajo. Vendar je to samo reakcija na to, da ni opustil ali ni storil, kar je bil po pravu opustiti ali storiti dolžan.

Pri objasnitvi normativne teorije pravi Pitamic, da so «razlogi, iz katerih se prestriže normativni niz... lahko tudi dogodki v svetu vzrokov in učinkov,» (str. 12.) in navaja kot primer nasilno uvedeno ustavo. Ampak to bi veljalo samo v primeru, če smatramo, da se pokoravajo ljudje zakonom samo iz strahu pred kaznijo. Drugače pa je treba sponirati neko normo izven sveta vzrokov in učinkov, ki velevala, da se je treba pokoravati vsakokratnim zakonom. Seveda pa to ni norma pozitivnega prava.

Po Pitamicu je država, kjer jo razmejuje proti pravu, «samo najvišja, realna in učinkovita pravna organizacija v deželi» (str. 16.). Pri tem razlikovanju med državo na eni in celokupnim ostalim pozitivnim pravom na drugi strani navaja Aristotela in tudi dejstvo, «da je kljub temeljnim državnim spremembam ostal velik del pozitivnega prava dolgo časa skoro nespremenjen»

(str. 16.). Poleg tega opozarja glede ustave, ki tvori pač glavni del te najvišje pravne organizacije, «da je njena sprememba zelo otežena, tu pa tam vezana celo na ljudsko glasovanje in da so neodvisna sodišča kompetentna presoјati, ali se zakoni strinjajo z ustavo ali ne» (str. 183.). Tudi se mora tukaj norma v splošnem uresničevati v stvarnosti, kar ne velja za ostalo pravo. Da je ta konstrukcija možna, je izven dvoma, važno pa se mi zdi, ali je edino možna. Kelsen je hotel najbrže dati v svojih «splošnih naukih o državi» tudi dotičnemu mestu v Aristotelu drug smisel, ko piše na str. 249.: «In ihr — der Grundnorm — ruht auch die Identität des Staates. Wenn schon die antike Staatslehre das Problem der Identität des Staates auf die Identität der Verfassung abgestellt hat, so war damit, freilich noch unbewusst, nicht so sehr der positivrechtliche als vielmehr der rechtslogische Verfassungsbegriff gemeint.» Končni rezultat pa je skoro isti kot pri Pitamicu, ker je treba z nasilno spremembo ustave suponorati drugo pravnologično normo. Vendar je treba poudariti, da se Kelsenovo mnenje ne more nanašati na vso antiko, kajti Platon izrecno istoveti v svojih «zakonih» ustavo (politejo) s celokupnim pravnim redom. Pitamic pravi sam, da je pri temeljnih državnih spremembah ostal velik del pozitivnega prava nespremenjen. Če pa bi bila vrhovna organizacija res pravi vir in pogoj prava, bi moralo z njenim padcem pasti vse pravo, kajti pokorščina vladarju na primer ni nič manj garantirana z nejuridičnimi normami kot lastnina. To, da je ustava bolj zavarovana proti spremembam kot ostalo pravo, bi kazalo kvečjemu na njeno labilnost; tudi se vedno ne izvaja v stvarnosti, ker se sklepajo protiustavni zakoni. Zato se mi zdi, da so vse te ustavne kavele morda nekoliko politične, naperjene več ali manj zavestno proti ljudstvu, ki si je sicer po večini osvojilo zakonodajo, ne pa uprave v širšem smislu. Da je po večini stara teorija v svoji formalnosti polagala glavni poudarek na obliko, je razumljivo, vendar je vprašanje, kaj je večja sprememba: ali sprememba monarhije n. pr. v parlamentarno republiko, ali parlamentarne republike v komunistično, ki se dá teoretično zamisliti brez spremembe ustave. Ne vem, kaj reže bolj v meso naroda: ustava ali državljanski zakonik. Sicer, kakor rečeno, Pitamicova konstrukcija je, kar je skoro odveč poudarjati, logično brezhibna, ampak če raztrgamo na dvoje pravo in državo, se bo ustava in z njo država zopet hipostazirala in polagoma spremenila ob primernih političnih prilikah v golo silo in moč, ki sicer daje zakone, a je sama nad njimi. To se mi zdi tem manj nujno, ker tudi meddržavno pravo ne polaga pri kvalifikaciji, ali je država nova ali stara, glavne važnosti na spremembo ustave. In ravno tukaj, zlasti če priznavamo primat mednarodnega prava, pridemo do nelogičnosti, da je država po meddržavnem pravu stara, po državnem pa nova država. Zato bi bil jaz za Platonovo koncepcijo, da je država pravni red.

S tem sem pri Pitamicovi teoriji glede razmerja med pravnimi pravili in njih izvršitvijo (Sollen und Sein), kjer pravi Pitamic, da se morajo pravna pravila vsaj po večini izvrševati (str. 8.). To je res, ker realna organizacija ni samo abstraktna definicija. In če pravimo, da je država pravni red, je to abstraktna definicija. Vendar mislim, da ni s to nepersonificirano definicijo še ničesar rečeno o izvrševanju pravnih norm v stvarnosti. Težava glede opredelitve uresničevanja norm leži namreč v tem, ker bi se morali zadovoljiti samo s splošnim izrekom, da se pravna pravila po večini izvršujejo. Tako pravi tudi Somló v «osnovnem juridičnem nauku» str. 93. o državi, ki mu je isto kot

«Rechtsmacht», «dass sie ihre Gebote in einem bestimmtem Kreise von Menschen gewöhnlich und erfolgreicher als andere Mächte durchzusetzen imstande sei». S tem pa se ne pridobi mnogo in je sploh dvomljivo, ali spada v področje prava vprašanje, ali in koliko se norma izvršuje v stvarnosti.

Govoriti bi se dalo, ali je zakon že perfekten s promulgacijo brez publikacije itd., vendar so vse to vprašanja, ki se bodo vedno pojavljala pri vseh takih knjigah in nimajo nobene zveze z njihovo znanstveno vrednostjo. Zato končam in čutim potrebo, da pri tej lepi knjigi, ki jasno priča o naši kulturi, poudarim samo še eno: da je knjiga pri vsej svoji znanstvenosti pisana v tako lepi slovenščini, da je je slovenska kultura lahko dvakrat vesela.

Joso Jurkovič.

Slovenačka. «Srpska Književna Zadruga.» Kolo XXX. Br. 202. 1927. Beograd. 222 str.

Stopili smo v deseto leto skupnega življenja Srbov, Hrvatov in Slovencev v isti državi in vendar se v javnosti domala vsak dan oglašajo dejstva, da se premalo poznamo, zbog česar nastajajo mnoge težkoče, ki so se včasih zdele vprav nepremagljive. Kakorkoli država ni in ne more biti poglavitni regulativ narodovega življenja, se vendar pod njenim vplivom izpreminjajo celo nekatera narodova dejstva, ki ne leže v neposredni sferi državnega delovanja. Tako skupna politična usoda zedinjenih Slovencev, Hrvatov in Srbov volens-nolens sili k čedalje intimnejšemu sožitju, le-to pa ne more biti ne iskreno in ne obojestransko pravično in koristno, če se narodi z različno preteklostjo in kulturo dodobra ne spoznajo. In zares nam pričujejo mnoge izkušnje, da krivice, ki jih stori Srb Slovincu ali narobe, niso vedno plod zločeste volje in samopašnosti, temveč potekajo tudi iz nepoučenosti. Na tej in na oni strani velja za objektivne in resne ljudi isto pravilo: Presojaj zgolj to, kar dobro poznaš in ne sklepaj dokončno o ničemer, kar bi utegnil tvoj nekontrolirani predsodek postaviti v napačno luč. Da so predsodki zelo popularni in vplivni celo na odločilnih mestih, bodi omenjeno le mimogrede kot dejstvo, ki je dovolj znano.

Slovenci smo imeli že dolgo pred zedinjenjem narodne in zlasti kulturne stike s Srbi tokraj in onkraj Save in Donave. Te manj smotrno in bolj osebno in po naključju načete vezi pa so zajele tam in tu dokaj ozek krog ljudi, ki se je razširil stoprav proti koncu svetovne vojne in po državnem zedinjenju. Kako površni pa so še dandanašnji ti stiki, priča dejstvo, da n. pr. celo srbski intelektualci malo ali krivo poznajo razmere med Slovenci, našo dušo, zgodovino, književnost in umetnost, medtem ko si širši sloji komaj zapomnijo puhle fraze, ki krožijo po dnevnikih ali se čujejo iz ust politikov. Nekoliko bolj, vendar pa vse premalo poznamo Slovenci Srbe. Medsebojno spoznavanje ni tedaj samo politicum, marveč je neizogibna in — če pošteno mislimo — zadostna in topla duševna potreba.

«Srpska Književna Zadruga» je stopila za Srbe znaten korak Slovincem naproti. S knjigo «Slovenačka», ki jo je uvrstila v letošnji obilni knjižni dar (7 vezanih knjig), so dobili širši srbski sloji prvo res informativno knjigo o Slovencih. Izvzemši spis dr. Prijatelja o slovenski književnosti je bilo vse drugo, kar se je pisalo in se še piše v Srbiji o Slovencih, sporadično, fragmentarno in češče tudi napačno. Celó v šolskih knjigah so najti sledovi tega ne baš častnega pomanjkanja jasnih pojmov o slovenskih zadevah. «Srpska Književna Zadruga» je poverila sestavo knjige o Slovencih samim Slovincem;